

РОЗДІЛ 8. ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ МІЖНАРОДНОГО ПРАВА

DOI <https://doi.org/10.36059/978-966-397-244-2-2-13>

Омельченко А. В.

*доктор юридичних наук, професор,
завідувач кафедри цивільного та трудового права
ДВНЗ «Київський національний економічний університет
імені Вадима Гетьмана»
м. Київ, Україна*

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ

У даному розділі зазначається, що правові засади інвестиційної діяльності в Україні визначаються Законами України «Про інвестиційну діяльність», «Про режим іноземного інвестування», «Про зовнішньоекономічну діяльність», іншими законодавчими актами та міжнародними договорами України. Законодавство України визначає загальні правові, економічні та соціальні умови інвестиційної діяльності, особливості режиму іноземного інвестування та спрямоване на забезпечення рівного захисту прав, інтересів і майна суб'єктів інвестиційної діяльності незалежно від форм власності, а також на ефективне інвестування економіки України, розвитку міжнародного економічного співробітництва та інтеграції.

Значається, що інвестиційна діяльність забезпечується шляхом реалізації інвестиційних проектів і проведення операцій з корпоративними правами та іншими видами майнових та інтелектуальних цінностей. В розділі розкриваються питання механізмів врегулювання правовідносин між суб'єктами інвестиційної діяльності, характеризуються види інвестицій та форми інвестиційної діяльності, особливості регулювання іноземних інвестицій у спеціальних (вільних) економічних зонах, питання гарантування та захисту інвестицій з боку держави,

правового режиму (у тому числі пільгового режиму) інвестиційної діяльності, державної підтримки інвестиційних проєктів із значними інвестиціями.

Окрема увага приділена розкриттю особливостей оподаткування, митного, валютного та банківського регулювання інвестиційної діяльності.

Зроблено висновок, що в Україні створена належна нормативно-правова база, яка визначає правовий механізм інвестиційної діяльності в Україні. Збільшення обсягів національних та іноземних інвестицій, спрямованих на розвиток економіки та соціальної сфери нашої держави, напряду залежить від її ефективного використання. Постійну увагу слід звертати на ефективність правозастосування у досліджуваній сфері.

Вступ

Проведення системних економічних реформ в Україні потребує належного фінансового та майнового забезпечення. Крім державного бюджету важливими джерелами такого забезпечення є національні та іноземні інвестиції. Питання формування в Україні сприятливого інвестиційного клімату та удосконалення правового режиму інвестування, правового механізму залучення та реалізації національних та іноземних інвестицій, умов податкового, митного та валютного регулювання інвестиційної діяльності не втрачають своєї актуальності в умовах інтеграції України у міжнародний економічний простір.

1. Загальні положення національного законодавства про інвестиційну діяльність

Слід зазначити, що правові засади інвестиційної діяльності в Україні визначаються Законом України «Про інвестиційну діяльність» від 18 вересня 1991 р. № 1560-XII [1], Законом України «Про режим іноземного інвестування» від 19 березня 1996 р. № 93/96-ВР [2], Законом України «Про зовнішньоекономічну діяльність» від 16 квітня 1991 р. № 959-XII [3], іншими законодавчими актами та міжнародними договорами України.

Закон України «Про інвестиційну діяльність» визначає загальні правові, економічні та соціальні умови інвестиційної діяльності на території України та спрямований на забезпечення рівного захисту прав, інтересів і майна суб'єктів інвестиційної

діяльності незалежно від форм власності, а також на ефективне інвестування економіки України, розвитку міжнародного економічного співробітництва та інтеграції [1; 19; 20; 24; 28; 29].

Відповідно до ст. 1 зазначеного закону інвестиціями є всі види майнових та інтелектуальних цінностей, що вкладаються в об'єкти підприємницької та інших видів діяльності, в результаті якої створюється прибуток (доход) та/або досягається соціальний та екологічний ефект [1].

Інвестиційною діяльністю є сукупність практичних дій громадян, юридичних осіб і держави щодо реалізації інвестицій. Така діяльність провадиться на основі: інвестування, що здійснюється громадянами, недержавними підприємствами, господарськими асоціаціями, спілками і товариствами, а також громадськими і релігійними організаціями, іншими юридичними особами, заснованими на колективній власності; державного інвестування, що здійснюється органами державної влади за рахунок коштів державного бюджету, позичкових коштів, а також державними підприємствами та установами за рахунок власних і позичкових коштів; місцевого інвестування, що здійснюється органами місцевого самоврядування за рахунок коштів місцевих бюджетів, позичкових коштів, а також комунальними підприємствами та установами за рахунок власних і позичкових коштів; державної підтримки для реалізації інвестиційних проектів; іноземного інвестування, що здійснюється іноземними державами, юридичними особами та громадянами іноземних держав; спільного інвестування, що здійснюється юридичними особами та громадянами України, юридичними особами та громадянами іноземних держав [1; 19; 20; 24; 28; 29].

2. Правовий механізм реалізації, суб'єкти, об'єкти та джерела інвестиційної діяльності

Слід зазначити, що інвестиційна діяльність забезпечується шляхом реалізації інвестиційних проектів і проведення операцій з корпоративними правами та іншими видами майнових та інтелектуальних цінностей. Основним правовим документом, який регулює взаємовідносини між суб'єктами інвестиційної діяльності, є договір (угода) або проспект цінних паперів (рішення про емісію цінних паперів). Укладення договорів, вибір партнерів, визначення зобов'язань, будь-яких інших умов

господарських взаємовідносин, що не суперечать законодавству України, є виключною компетенцією суб'єктів інвестиційної діяльності [1].

Суб'єктами (інвесторами і учасниками) інвестиційної діяльності можуть бути громадяни і юридичні особи України та іноземних держав, а також держави. Інвестори – це суб'єкти інвестиційної діяльності, які приймають рішення про вкладення власних, позичкових і залучених майнових та інтелектуальних цінностей в об'єкти інвестування. Інвестори можуть виступати в ролі вкладників, кредиторів, покупців, а також виконувати функції будь-якого учасника інвестиційної діяльності. Учасниками інвестиційної діяльності можуть бути громадяни та юридичні особи України, інших держав, які забезпечують реалізацію інвестицій як виконавці замовлень або на підставі доручення інвестора [1].

Всі суб'єкти інвестиційної діяльності незалежно від форм власності та господарювання мають рівні права щодо здійснення інвестиційної діяльності, якщо інше не передбачено законодавчими актами України. Розміщення інвестицій у будь-яких об'єктах, крім тих, інвестування в які заборонено або обмежено актами законодавства України, визнається невід'ємним правом інвестора і охороняється законом. Інвестор самостійно визначає цілі, напрями, види й обсяги інвестицій, залучає для їх реалізації на договірній основі будь-яких учасників інвестиційної діяльності, у тому числі шляхом організації конкурсів і торгів. Інвестор має право володіти, користуватися і розпоряджатися об'єктами та результатами інвестицій, включаючи реінвестиції та торговельні операції на території України, відповідно до законодавчих актів України. За рішенням інвестора права володіння, користування і розпорядження інвестиціями, а також результатами їх здійснення можуть бути передані іншим громадянам та юридичним особам у порядку, встановленому законом. Взаємовідносини при такій передачі прав регулюються ними самостійно на основі договорів [1; 19; 20; 24; 28; 29].

Щодо джерел інвестиційної діяльності слід зазначити наступне.

Інвестиційна діяльність може здійснюватись за рахунок: власних фінансових ресурсів інвестора (прибуток, амортизаційні відрахування, відшкодування збитків від аварій, стихійного лиха, грошові нагромадження і заощадження громадян, юридичних

осіб тощо); позичкових фінансових коштів інвестора (облігації, банківські та бюджетні кредити); залучених фінансових коштів інвестора (кошти, одержані від продажу акцій, пайові та інші внески громадян і юридичних осіб); бюджетних інвестиційних асигнувань; безоплатних та благодійних внесків, пожертвувань організацій, підприємств і громадян [1].

Напрями інвестиційної діяльності, за якими надається державна підтримка для реалізації інвестиційних проектів, визначаються стратегічними або програмними документами, затвердженими в установленому законодавством порядку. Державна підтримка для реалізації інвестиційних проектів надається шляхом: співфінансування реалізації інвестиційних проектів за рахунок коштів державного бюджету; надання відповідно до законодавства для реалізації інвестиційних проектів державних гарантій з метою забезпечення виконання боргових зобов'язань за запозиченнями суб'єкта господарювання; кредитування за рахунок коштів державного бюджету суб'єктів господарювання для реалізації інвестиційних проектів; повної або часткової компенсації за рахунок коштів державного бюджету відсотків за кредитами суб'єктів господарювання для реалізації інвестиційних проектів; застосування інших форм, передбачених законом. Відбір інвестиційних проектів, для реалізації яких надається державна підтримка, здійснюється на конкурсній основі з урахуванням результатів державної експертизи [1; 19; 22; 24; 28; 29].

3. Державні гарантії та захист інвестицій

Важливими є питання гарантування та захисту інвестицій з боку держави [21; 24; 27; 28].

Держава гарантує стабільність умов здійснення інвестиційної діяльності, додержання прав і законних інтересів її суб'єктів. Так, умови договорів, укладених між суб'єктами інвестиційної діяльності, зберігають свою чинність на весь строк дії цих договорів і у випадках, коли після їх укладення законодавством (крім податкового, митного та валютного законодавства, а також законодавства з питань ліцензування певних видів господарської діяльності) встановлено умови, що погіршують становище суб'єктів або обмежують їх права, якщо вони не дійшли згоди про зміну умов договору. Державні органи та їх посадові особи не мають права втручатися в діяльність суб'єктів інвестиційної діяльності, крім випадків, коли таке втручання допускається

чинним законодавством і здійснюється в межах компетенції цих органів та посадових осіб. Ніхто не має права обмежувати права інвесторів у виборі об'єктів інвестування, за винятком випадків, передбачених законом. У разі прийняття державними або іншими органами актів, що порушують права інвесторів і учасників інвестиційної діяльності, збитки, завдані суб'єктам інвестиційної діяльності, підлягають відшкодуванню у повному обсязі цими органами. Спори про відшкодування збитків розв'язуються судом [1; 25; 27].

Захистом інвестицій є комплекс організаційних, технічних та правових заходів, спрямованих на створення умов, які сприяють збереженню інвестицій, досягненню цілі внесення інвестицій, ефективній діяльності об'єктів інвестування та реінвестування, захисту законних прав та інтересів інвесторів, у тому числі права на отримання прибутку (доходу) від інвестицій. Держава гарантує захист інвестицій незалежно від форм власності, а також іноземних інвестицій. Захист інвестицій забезпечується законодавством України, а також міжнародними договорами України. Інвесторам, у тому числі іноземним, забезпечується рівноправний режим, що виключає застосування заходів дискримінаційного характеру, які могли б перешкодити управлінню інвестиціями, їх використанню та ліквідації, а також передбачаються умови і порядок вивозу вкладених цінностей і результатів інвестицій [1; 27].

З метою забезпечення сприятливого та стабільного інвестиційного режиму держава встановлює державні гарантії захисту інвестицій. Державні гарантії захисту інвестицій – це система правових норм, які спрямовані на захист інвестицій та не стосуються питань фінансово-господарської діяльності учасників інвестиційної діяльності та сплати ними податків, зборів (обов'язкових платежів). Державні гарантії захисту інвестицій не можуть бути скасовані або звужені стосовно інвестицій, здійснених у період дії цих гарантій. Інвестиції не можуть бути безоплатно націоналізовані, реквізовані або до них не можуть бути застосовані заходи, тотожні за наслідками. Такі заходи можуть застосовуватися лише на основі законодавчих актів України з відшкодуванням інвестору в повному обсязі збитків, заподіяних у зв'язку з припиненням інвестиційної діяльності. Порядок відшкодування збитків інвестору визначається в зазначених актах. Внесені або придбані інвесторами цільові банківські вклади, акції та інші цінні папери, платежі за набуте

майно або за орендні права у разі вилучення відповідно до законодавчих актів України відшкодовуються інвесторам, за винятком сум, що виявилися використаними або втраченими в результаті дій самих інвесторів або вчинених за їх участю. Спори, що виникають в результаті здійснення інвестиційної діяльності, розглядаються відповідно судом або третейським судом [1; 27].

4. Правовий режим іноземного інвестування в Україні

Особливості режиму іноземного інвестування на території України, виходячи з цілей, принципів і положень законодавства України визначає Закон України «Про режим іноземного інвестування».

Відповідно до ст. 1 зазначеного закону іноземними інвестиціями є цінності, що вкладаються іноземними інвесторами в об'єкти інвестиційної діяльності відповідно до законодавства України з метою отримання прибутку або досягнення соціального ефекту. Іноземними інвесторами визнаються суб'єкти, які провадять інвестиційну діяльність на території України, а саме: юридичні особи, створені відповідно до законодавства іншого, ніж законодавство України; фізичні особи – іноземці, які не мають постійного місця проживання на території України і не обмежені у дієздатності; іноземні держави, міжнародні урядові та неурядові організації; інші іноземні суб'єкти інвестиційної діяльності, які визнаються такими відповідно до законодавства України [2; 20; 21; 23; 24; 28].

Спільні підприємства за участю українських та іноземних суб'єктів господарювання можуть отримувати правовий статус підприємств з іноземними інвестиціями, якими є підприємства (організації) будь-якої організаційно-правової форми, створені відповідно до законодавства України, іноземна інвестиція в статутному капіталі яких, за його наявності, становить не менше 10 відсотків. Підприємство набирає статусу підприємства з іноземними інвестиціями з дня зарахування іноземної інвестиції на його баланс. На території України підприємства з іноземними інвестиціями створюються і діють у формах, передбачених законодавством України. Установчі документи підприємств з іноземними інвестиціями повинні містити відомості, передбачені законодавством України для відповідних організаційно-правових форм підприємств, а також відомості про державну належність їх засновників (учасників) [2; 23].

Необхідно наголосити на тому, що підприємство з іноземними інвестиціями самостійно визначає умови реалізації продукції (робіт, послуг), включаючи ціну на них, якщо інше не передбачено законодавством України. Вивезення товарів, на які поширюється спеціальний режим експорту, здійснюється відповідно до законодавства України. Продукція підприємств з іноземними інвестиціями не підлягає ліцензуванню і квотуванню за умови її сертифікації як продукції власного виробництва відповідно до Порядку визначення продукції власного виробництва підприємств з іноземними інвестиціями, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 05 вересня 1996 р. № 1061 [4; 23].

Характеризуючи види іноземних інвестицій, слід зазначити, що вони можуть здійснюватися у вигляді іноземної валюти, що визнається конвертованою Національним банком України; валюти України; будь-якого рухомого і нерухомого майна та пов'язаних з ним майнових прав; акцій, облігацій, інших цінних паперів, а також корпоративних прав (прав власності на частку (пай) у статутному капіталі юридичної особи, створеної відповідно до законодавства України або законодавства інших країн), виражених у конвертованій валюті; грошових вимог та права на вимоги виконання договірних зобов'язань, які гарантовані першокласними банками і мають вартість у конвертованій валюті, підтверджену згідно з законами (процедурами) країни інвестора або міжнародними торговельними звичаями; будь-яких прав інтелектуальної власності, вартість яких у конвертованій валюті підтверджена згідно з законами (процедурами) країни інвестора або міжнародними торговельними звичаями, а також підтверджена експертною оцінкою в Україні, включаючи легалізовані на території України авторські права, права на винаходи, корисні моделі, промислові зразки, знаки для товарів і послуг, ноу-хау тощо; прав на здійснення господарської діяльності, включаючи права на користування надрами та використання природних ресурсів, наданих відповідно до законодавства або договорів, вартість яких у конвертованій валюті підтверджена згідно з законами (процедурами) країни інвестора або міжнародними торговельними звичаями; інших цінностей відповідно до законодавства України [2; 20; 28].

Слід зазначити, що іноземні інвестиції можуть вкладатися в будь-які об'єкти, інвестування в які не заборонено законами

України. Іноземні інвестиції та інвестиції українських партнерів, включаючи внески до статутного капіталу підприємств, оцінюються в іноземній конвертованій валюті та у валюті України за домовленістю сторін на основі цін міжнародних ринків або ринку України. Перерахування інвестиційних сум в іноземній валюті у валюту України здійснюється за офіційним курсом валюти України, визначеним Національним банком України. При реінвестиціях прибутку, доходу та інших коштів, одержаних у валюті України внаслідок здійснення іноземних інвестицій, перерахування інвестиційних сум провадиться за офіційним курсом валюти України, визначеним Національним банком України на дату фактичного здійснення реінвестицій [2; 20; 28].

Законодавство України передбачає такі форми здійснення іноземних інвестицій: часткова участь у підприємствах, що створюються спільно з українськими юридичними і фізичними особами, або придбання частки діючих підприємств; створення підприємств, що повністю належать іноземним інвесторам, філій та інших відокремлених підрозділів іноземних юридичних осіб або придбання у власність діючих підприємств повністю; придбання не забороненого законами України нерухомого чи рухомого майна, включаючи будинки, квартири, приміщення, обладнання, транспортні засоби та інші об'єкти власності, шляхом прямого одержання майна та майнових комплексів або у вигляді акцій, облігацій та інших цінних паперів; придбання самостійно чи за участю українських юридичних або фізичних осіб прав на користування землею та використання природних ресурсів на території України; придбання інших майнових прав; господарської (підприємницької) діяльності на основі угод про розподіл продукції; в інших формах, які не заборонені законами України, в тому числі без створення юридичної особи на підставі договорів із суб'єктами господарської діяльності України [2; 20; 28].

5. Концесійна діяльність як вид інвестиційної діяльності

Надання інвесторам права на проведення господарської діяльності, пов'язаної з використанням об'єктів, що перебувають у державній або комунальній власності і передаються у концесію, відбувається на підставі відповідного законодавства України шляхом укладення концесійного договору відповідно до Закону України «Про концесію» від 3 жовтня 2019 р. № 155-IX [5].

Концесійним є договір між концесіонером та концесієдавцем, який визначає порядок та умови реалізації проекту, що здійснюється на умовах концесії. Концесія – це форма здійснення державно-приватного партнерства, що передбачає надання концесієдавцем концесіонеру права на створення та/або будівництво (нове будівництво, реконструкцію, реставрацію, капітальний ремонт та технічне переоснащення), та/або управління (користування, експлуатацію, технічне обслуговування) об'єктом концесії, та/або надання суспільно значущих послуг у порядку та на умовах, визначених концесійним договором, а також передбачає передачу концесіонеру переважної частини операційного ризику, що охоплює ризик попиту та/або ризик пропозиції [5].

Щодо об'єктів державної власності концесієдавцем є держава в особі відповідних державних органів, які згідно із Законом України «Про управління об'єктами державної власності» здійснюють управління об'єктами державної власності, а якщо такий орган не визначений – Кабінет Міністрів України або уповноважений ним орган, або за рішенням Кабінету Міністрів України – Національна академія наук України, національні галузеві академії наук, державне підприємство, установа, організація, господарське товариство, 100 відсотків акцій (часток) яких належать державі або іншому господарському товариству, 100 відсотків акцій (часток) якого належать державі; щодо об'єктів комунальної власності – територіальна громада в особі виконавчого органу місцевого самоврядування (на підставі рішення представницького органу місцевого самоврядування); щодо майна господарських товариств, 100 відсотків акцій (часток) яких належать державі, Автономній Республіці Крим, територіальній громаді або іншому господарському товариству, 100 відсотків акцій (часток) якого належать державі, що передається в концесію разом з об'єктами державної чи комунальної власності – господарське товариство, яке є власником такого майна або якому належать 100 відсотків акцій (часток), що посвідчують корпоративні права господарського товариства на таке майно – за рішенням відповідних органів державної влади або органів місцевого самоврядування, що здійснюють функції з управління корпоративними правами щодо таких господарських товариств. Концесіонером є юридична особа – резидент України,

яка отримала відповідно до закону об'єкт у концесію та виступає стороною концесійного договору [5].

Іноземні інвестори мають право укласти договори (контракти) про спільну інвестиційну діяльність (виробничу кооперацію, спільне виробництво тощо), не пов'язану із створенням юридичної особи. Сторони за такими договорами (контрактами) повинні вести окремий бухгалтерський облік та складати звітність про операції, пов'язані з виконанням умов цих договорів (контрактів), відкривати окремі рахунки в установах банків України для проведення розрахунків за цими договорами (контрактами). Такі договори (контракти) повинні бути зареєстровані відповідно до Положення про порядок державної реєстрації договорів (контрактів) про спільну інвестиційну діяльність за участю іноземного інвестора, затвердженим Постановою Кабінету Міністрів України від 30 січня 1997 р. № 112 [2; 5; 6].

6. Особливості регулювання інвестиційної діяльності у спеціальних (вільних) економічних зонах

Слід зазначити, що законами України можуть визначатися території, на яких діяльність інвесторів (в тому числі іноземних інвесторів та підприємств з іноземними інвестиціями) обмежується або забороняється, виходячи з вимог забезпечення національної безпеки. З іншого боку, законодавством України передбачено створення спеціальних (вільних) економічних зон, на території яких діяльність іноземних інвесторів та підприємств з іноземними інвестиціями навпаки заохочується та стимулюється [24].

Особливості регулювання інвестиційної діяльності у спеціальних (вільних) економічних зонах встановлюються законодавством України про спеціальні (вільні) економічні зони. При цьому правовий режим іноземних інвестицій, що встановлюється у спеціальних (вільних) економічних зонах, не може створювати умови інвестування та здійснення господарської діяльності менш сприятливі, ніж встановлені Законом України «Про режим іноземного інвестування», і визначається законами про окремі спеціальні (вільні) економічні зони, а також загальним Законом України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» від 13 жовтня 1992 р. № 2673-ХІІ. Зазначений закон визначає порядок створення

і ліквідації та механізм функціонування спеціальних (вільних) економічних зон на території України, загальні правові і економічні основи їх статусу, а також загальні правила регулювання відносин суб'єктів економічної діяльності цих зон з місцевими Радами народних депутатів, органами державної виконавчої влади та іншими органами [7; 20; 24; 28].

Спеціальна (вільна) економічна зона являє собою частину території України, на якій встановлюються і діють спеціальний правовий режим економічної діяльності та порядок застосування і дії законодавства України. На території спеціальної (вільної) економічної зони запроваджуються пільгові митні, валютно-фінансові, податкові та інші умови економічної діяльності національних та іноземних юридичних і фізичних осіб. Метою створення спеціальних (вільних) економічних зон є залучення іноземних інвестицій та сприяння їм, активізація спільно з іноземними інвесторами підприємницької діяльності для нарощування експорту товарів і послуг, поставок на внутрішній ринок високоякісної продукції та послуг, залучення і впровадження нових технологій, ринкових методів господарювання, розвитку інфраструктури ринку, поліпшення використання природних і трудових ресурсів, прискорення соціально-економічного розвитку України [7; 19; 24].

Статус і територія спеціальної (вільної) економічної зони, а також строк, на який вона створюється, визначаються Верховною Радою України шляхом прийняття окремого закону для кожної спеціальної (вільної) економічної зони. На території України можуть створюватись спеціальні (вільні) економічні зони різних функціональних типів: вільні митні зони і порти, експортні, транзитні зони, митні склади, технологічні парки, технополіси, комплексні виробничі зони, туристсько-рекреаційні, страхові, банківські тощо. Окремі зони можуть поєднувати в собі функції, властиві різним типам спеціальних (вільних) економічних зон. На території спеціальної (вільної) економічної зони діє законодавство України з урахуванням особливостей, передбачених Законом України «Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон» або законом про створення конкретної спеціальної (вільної) економічної зони [7].

Законами України для суб'єктів господарської діяльності, які здійснюють інвестиційні проекти у визначених законом галузях

господарювання із залученням іноземних інвестицій, можуть встановлюватися додаткові державні гарантії захисту іноземних інвестицій, у тому числі гарантії захисту інвестицій від зміни законодавства, передбачені Законом України «Про режим іноземного інвестування».

7. Державні гарантії захисту іноземних інвестицій

У правовому механізмі залучення та використання іноземних інвестицій в Україні важливу роль відіграють державні гарантії захисту іноземних інвестицій, які передбачені у Законі України «Про захист іноземних інвестицій на Україні» від 10 вересня 1991 р. № 1540а-ХІІ [8] та у Розділі II Закону України «Про режим іноземного інвестування» [2].

До таких гарантії, зокрема, відносяться:

– гарантії у разі зміни законодавства (якщо в подальшому спеціальним законодавством України про іноземні інвестиції або законами України, які надають державні гарантії, будуть змінюватися гарантії захисту іноземних інвестицій, зазначені в законах України, які надають державні гарантії, то протягом 10 років з дня набрання чинності таким законодавством на вимогу іноземного інвестора застосовуються державні гарантії захисту іноземних інвестицій, передбачені законами України, які надають такі державні гарантії. Державні гарантії захисту іноземних інвестицій, пов'язані із застосуванням «зеленого» тарифу, застосовуються на весь строк дії «зеленого» тарифу. До прав і обов'язків сторін, визначених угодою про розподіл продукції, протягом строку її дії застосовується законодавство України, чинне на момент її укладення. До прав і обов'язків сторін, визначених договором про купівлю-продаж електричної енергії за «зеленим» тарифом, протягом строку його дії застосовується законодавство України, чинне на дату набрання чинності Законом України «Про внесення змін до деяких законів України щодо удосконалення умов підтримки виробництва електричної енергії з альтернативних джерел енергії»). Важливо наголосити, що зазначені гарантії не поширюються на зміни до законодавства, що стосуються питань оборони, національної безпеки, податкового законодавства, забезпечення громадського порядку, охорони навколишнього природного середовища);

– гарантії щодо примусових вилучень, а також незаконних дій державних органів та їх посадових осіб (іноземні інвестиції в

Україні не підлягають націоналізації. Державні органи не мають права реквізувати іноземні інвестиції, за винятком випадків здійснення рятівних заходів у разі стихійного лиха, аварій, епідемій, епізоотій. Зазначена реквізиція може бути проведена на підставі рішень органів, уповноважених на це Кабінетом Міністрів України. Рішення про реквізицію іноземних інвестицій та умови компенсації можуть бути оскаржені в судовому порядку);

– компенсація і відшкодування збитків іноземним інвесторам (іноземні інвестори мають право на відшкодування збитків, включаючи упущену вигоду і моральну шкоду, завданих їм внаслідок дій, бездіяльності або неналежного виконання державними органами України чи їх посадовими особами передбачених законодавством обов'язків щодо іноземного інвестора або підприємства з іноземними інвестиціями, відповідно до законодавства України. Не підлягає відшкодуванню упущена вигода інвестора із значними інвестиціями за спеціальним інвестиційним договором у зв'язку з невиконанням або неналежним виконанням державою в особі Кабінету Міністрів України та/або органом місцевого самоврядування, якщо такий орган є стороною спеціального інвестиційного договору, зобов'язань за таким договором. Усі понесені витрати та збитки іноземних інвесторів повинні бути відшкодовані на основі поточних ринкових цін та/або обґрунтованої оцінки, підтверджених аудитором чи аудиторською фірмою. Компенсація, що виплачується іноземному інвестору, повинна бути швидкою, адекватною та ефективною. Компенсація визначається на момент припинення права власності або на час фактичного здійснення рішення про відшкодування збитків. Сума компенсації повинна виплачуватись у валюті, в якій були здійснені інвестиції, чи в будь-якій іншій прийнятній для іноземного інвестора валюті відповідно до законодавства України. З моменту виникнення права на компенсацію і до моменту її виплати на суму компенсації нараховуються відсотки згідно з середньою ставкою відсотка, за яким лондонські банки надають позики першокласним банкам на ринку євровалют ЛІБОР);

– гарантії в разі припинення інвестиційної діяльності (у разі припинення інвестиційної діяльності іноземний інвестор має право на повернення не пізніше шести місяців з дня припинення цієї діяльності своїх інвестицій в натуральній формі або у валюті

інвестування в сумі фактичного внеску (з урахуванням можливого зменшення статутного капіталу) без сплати мита, а також доходів з цих інвестицій у грошовій чи товарній формі за реальною ринковою вартістю на момент припинення інвестиційної діяльності, якщо інше не встановлено законодавством або міжнародними договорами України, або спеціальним інвестиційним договором, укладеним у порядку, передбаченому Законом України «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями» від 17 грудня 2020 р. № 1116-IX [9]);

- гарантії переказу прибутків, доходів та інших коштів, одержаних внаслідок здійснення іноземних інвестицій (іноземним інвесторам після сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів гарантується безперешкодний і негайний переказ за кордон їх прибутків, доходів та інших коштів в іноземній валюті, одержаних на законних підставах внаслідок здійснення іноземних інвестицій. Порядок переказу за кордон прибутків, доходів та інших коштів, одержаних внаслідок здійснення іноземних інвестицій, визначається Національним банком України (див. лист Національного банку України від 10.02.2005 № 13-123/650-1224 [10]) [2; 21].

Для характеристики правового регулювання залучення та оподаткування іноземних інвестицій важливими є загальні положення про правовий режим інвестиційної діяльності. Так, для іноземних інвесторів на території України встановлюється національний режим інвестиційної та іншої господарської діяльності, за винятками, передбаченими законодавством України та міжнародними договорами України [2].

8. Пільговий режим інвестиційної та іншої господарської діяльності

Для окремих суб'єктів підприємницької діяльності, які здійснюють інвестиційні проекти із залученням іноземних інвестицій, що реалізуються відповідно до державних програм розвитку пріоритетних галузей економіки, соціальної сфери і територій, може встановлюватися пільговий режим інвестиційної та іншої господарської діяльності.

Так, згідно Закону України «Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць» від 06 вересня 2012 р. № 5205-VI

пріоритетними галузями економіки є галузі, спрямовані на забезпечення потреб суспільства у високотехнологічній конкурентоспроможній екологічно чистій продукції, високоякісних послугах, реалізують державну політику з розвитку виробничого та експортного потенціалу, створення нових робочих місць [11].

Перелік пріоритетних галузей економіки визначається Кабінетом Міністрів України і був затверджений Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 14 серпня 2013 р. № 843-р. До цього переліку відносяться:

- агропромисловий комплекс за напрямками: виробництво, зберігання харчових продуктів, у тому числі дитячого харчування, а також виробництво біопалива, з орієнтацією на імпортозаміщення;

- житлово-комунальний комплекс за напрямками: створення об'єктів поводження з відходами (побутовими, промисловими та відходами, які утворилися в результаті добування та перероблення корисних копалин і виробництва електричної та теплової енергії); будівництво, реконструкція і технічне переоснащення у сфері тепlopостачання, централізованого водopостачання та водовідведення;

- машинобудівний комплекс за напрямками: виробництво нових та імпортозаміщуючих видів комп'ютерів, електронної та оптичної продукції, машин і устаткування, електричного устаткування, автотранспортних та інших транспортних засобів;

- транспортна інфраструктура за напрямками: будівництво, реконструкція і технічне переоснащення у сфері транспортної інфраструктури;

- курортно-рекреаційна сфера і туризм за напрямками: будівництво курортно-рекреаційних об'єктів та об'єктів туристичної інфраструктури;

- переробна промисловість за напрямком: імпортозаміщуюче металургійне виробництво [12].

Інвестиційним проектом у пріоритетній галузі економіки вважається інвестиційний проект, який передбачається реалізувати на новоствореному або діючому підприємстві, на якому буде проведено реконструкцію або модернізацію (за обов'язкової умови виділення окремого структурного підрозділу, на якому буде реалізовуватися інвестиційний проект) і який одночасно відповідає наступним критеріям:

1) загальна кошторисна вартість перевищує суму, еквівалентну: 3 мільйонам євро – для суб'єктів великого підприємництва; 1 мільйона євро – для суб'єктів середнього підприємництва; 500 тисячам євро – для суб'єктів малого підприємництва;

2) кількість створених нових робочих місць для працівників, які безпосередньо задіяні у виробничих процесах, перевищує: 150 – для суб'єктів великого підприємництва; 50 – для суб'єктів середнього підприємництва; 25 – для суб'єктів малого підприємництва;

3) середня заробітна плата працівників не менше ніж у 2,5 рази перевищує розмір мінімальної заробітної плати, встановленої законом на 1 січня звітного (податкового) року [11].

Інвестиційні проекти в пріоритетних галузях економіки, що передбачають використання державної підтримки, підлягають державній реєстрації спеціальним уповноваженим органом при Кабінеті Міністрів України в порядку, встановленому Кабінетом Міністрів України. Якщо протягом двох років з дня державної реєстрації інвестиційного проекту зазначені вище показники не досягнуті, термін дії державної реєстрації інвестиційного проекту припиняється. Вимоги до інвестиційних проектів у пріоритетних галузях економіки, порядок їх відбору, затвердження та реєстрації встановлюються Постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Порядку відбору, схвалення і реєстрації інвестиційних проектів у пріоритетних галузях економіки та вимог до таких проектів» від 14 серпня 2013 р. № 715 [13].

На окрему увагу заслуговує Закон України «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями» від 17 грудня 2020 р. № 1116-IX, який визначає організаційні, правові та фінансові засади державної підтримки інвестиційних проектів з метою створення сприятливих умов для залучення в Україну значних інвестицій (внутрішніх і зовнішніх), створення нових робочих місць, стимулювання економічного розвитку регіонів та зростання конкурентоспроможності економіки України. На відносини, що виникають у зв'язку з наданням державної підтримки інвестиційним проектам із значними інвестиціями, укладенням, виконанням і припиненням дії спеціальних інвестиційних договорів, не поширюється дія законів України «Про державну допомогу суб'єктам господарювання» та «Про інвестиційну діяльність» (у частині надання державної підтримки

інвестиційним проектам, проведення їх державної експертизи, а також включення до Державного реєстру інвестиційних проектів). Дія цього закону не поширюється на інвестиційні проекти, що відповідають усім ознакам державно-приватного партнерства та готуються і реалізуються відповідно до законів України «Про державно-приватне партнерство» та «Про концесію» [9; 22].

Державна підтримка інвестиційних проектів із значними інвестиціями може надаватися інвестору із значними інвестиціями у таких формах: звільнення від сплати окремих податків та зборів відповідно до Податкового кодексу України; звільнення від оподаткування ввізним митом нового устаткування (обладнання) та комплектуючих виробів до нього, що ввозяться виключно для реалізації інвестиційного проекту із значними інвестиціями на виконання спеціального інвестиційного договору, відповідно до Митного кодексу України; забезпечення переважного права землекористування земельною ділянкою державної або комунальної власності для реалізації інвестиційного проекту із значними інвестиціями – надання земельної ділянки державної або комунальної власності у користування (оренду) для реалізації інвестиційного проекту із значними інвестиціями на умовах, визначених з урахуванням зобов'язань, передбачених спеціальним інвестиційним договором, та з переважним правом інвестора із значними інвестиціями придбання такої земельної ділянки у власність після спливу строку дії спеціального інвестиційного договору (крім випадків його дострокового припинення), якщо таке право передбачено спеціальним інвестиційним договором; забезпечення за рахунок коштів державного, місцевих бюджетів та з інших джерел, не заборонених законом, будівництва об'єктів суміжної інфраструктури (автомобільних шляхів, ліній зв'язку, засобів тепло-, газо-, водо- та електропостачання, інженерних комунікацій тощо), необхідних для реалізації інвестиційного проекту із значними інвестиціями. У разі якщо для реалізації інвестиційного проекту із значними інвестиціями необхідне приєднання до мереж тепло-, газо-, водо- та електропостачання, інженерних комунікацій тощо, у тому числі до мереж та/або комунікацій, що належать на праві власності, господарського відання, оперативного управління чи іншому речовому праві суб'єктам природних монополій, держава сприяє інвестору із

значними інвестиціями у процесі такого приєднання у порядку, визначеному законодавством [9; 22].

Загальний обсяг державної підтримки для реалізації інвестиційного проекту із значними інвестиціями складається з: усіх вивільнених від оподаткування коштів – сума податків і зборів, що не сплачуються до бюджету та залишаються в розпорядженні інвестора із значними інвестиціями відповідно до умов спеціального інвестиційного договору. У разі надання в користування (оренду) земельної ділянки для реалізації інвестиційного проекту із значними інвестиціями із справлянням плати за землю за надану земельну ділянку у розмірі, що є меншим за розмір, встановлений органом місцевого самоврядування для відповідної категорії земель на відповідній території, розмір різниці враховується при визначенні загального обсягу державної підтримки для реалізації інвестиційного проекту із значними інвестиціями; сукупної вартості всіх об'єктів суміжної інфраструктури, необхідних для реалізації інвестиційного проекту із значними інвестиціями та побудованих на виконання спеціального інвестиційного договору станом на дату введення таких об'єктів в експлуатацію. Загальний обсяг державної підтримки для реалізації інвестиційного проекту із значними інвестиціями встановлюється у спеціальному інвестиційному договорі та не повинен перевищувати 30 відсотків планового обсягу значних інвестицій за інвестиційним проектом із значними інвестиціями [9; 22].

Важливо зупинитися на характеристиці вимог до інвестиційного проекту із значними інвестиціями, для реалізації якого може надаватися державна підтримка.

Так, інвестиційний проект із значними інвестиціями, для реалізації якого може надаватися державна підтримка, має відповідати всім таким вимогам:

- 1) інвестиційний проект із значними інвестиціями реалізується на території України у сферах переробної промисловості (крім діяльності з виробництва та обігу тютюнових виробів, спирту етилового, коньячного і плодового, алкогольних напоїв), добування з метою подальшої переробки та/або збагачення корисних копалин (крім кам'яного та бурого вугілля, сирої нафти та природного газу), поводження з відходами, транспорту, складського господарства, поштової та кур'єрської діяльності, логістики, освіти, наукової та науково-

технічної діяльності, охорони здоров'я, мистецтва, культури, спорту, туризму та курортно-рекреаційній сфері;

2) інвестиційний проект із значними інвестиціями передбачає будівництво, модернізацію, технічне та/або технологічне переоснащення об'єктів інвестування у вищезазначених сферах, придбання необхідного устаткування (обладнання) та комплектуючих виробів до нього, а також може передбачати будівництво за рахунок коштів інвестора із значними інвестиціями необхідних для реалізації інвестиційного проекту із значними інвестиціями об'єктів суміжної інфраструктури;

3) створення впродовж строку реалізації інвестиційного проекту із значними інвестиціями не менше 80 нових робочих місць із середньою заробітною платою працівників, розмір якої не менш як на 15 відсотків перевищує розмір середньої заробітної плати за відповідним видом діяльності у регіоні, в якому реалізується проект, за попередній календарний рік;

4) розмір значних інвестицій в об'єкти інвестування протягом строку реалізації інвестиційного проекту із значними інвестиціями перевищує суму, еквівалентну 20 мільйонам євро, що розраховується за офіційним курсом валют, встановленим Національним банком України станом на перший робочий день кварталу, в якому подається заявка, та на дату фактичного здійснення значних інвестицій в об'єкти інвестування на виконання спеціального інвестиційного договору;

5) строк реалізації інвестиційного проекту із значними інвестиціями не перевищує п'ять років [9; 22].

Слід зазначити, що державна підтримка, яка надається відповідно до Закону України «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями», не поширюється на інвестиційні проекти, що відповідають ознакам державно-приватного партнерства, які мають бути реалізовані із застосуванням вимог законів України «Про державно-приватне партнерство» та «Про концесію», та на інвестиційні проекти, що реалізуються відповідно до угод про розподіл продукції, які мають бути реалізовані із застосуванням вимог Закону України «Про угоди про розподіл продукції», а також не надається для виконання суб'єктами господарювання своїх інвестиційних зобов'язань у ході приватизації об'єктів державної та комунальної власності [9; 22].

Згідно Закону України «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями» за спеціальним інвестиційним договором інвестор із значними інвестиціями та заявник зобов'язуються реалізувати інвестиційний проект із значними інвестиціями, що відповідає вимогам, встановленим цим законом, за рахунок власних та/або залучених коштів, а Кабінет Міністрів України та орган місцевого самоврядування (якщо він є стороною спеціального інвестиційного договору) зобов'язуються в межах своїх повноважень забезпечувати стабільність умов провадження інвестором із значними інвестиціями господарської діяльності для реалізації інвестиційного проекту із значними інвестиціями та надати державну підтримку у формі та на умовах, визначених цим законом та спеціальним інвестиційним договором. Сторонами спеціального інвестиційного договору є держава Україна в особі Кабінету Міністрів України, територіальна громада в особі органу місцевого самоврядування (якщо державна підтримка надається таким органом для реалізації інвестиційного проекту із значними інвестиціями), заявник та інвестор із значними інвестиціями. Спеціальний інвестиційний договір укладається на строк, погоджений сторонами, але не більше ніж на 15 років. У ньому визначається строк реалізації інвестиційного проекту із значними інвестиціями, який не може перевищувати п'ять років з дати укладення такого договору. Спеціальним інвестиційним договором визначаються форма та обсяг державної підтримки, що надається інвестору із значними інвестиціями для реалізації інвестиційного проекту із значними інвестиціями протягом строку дії спеціального інвестиційного договору [9; 22].

9. Гарантії прав інвесторів із значними інвестиціями

Як вже зазначалося вище, гарантії для інвесторів встановлюються у законах України «Про інвестиційну діяльність», «Про режим іноземного інвестування», «Про захист іноземних інвестицій на Україні». Цей перелік законів можна доповнити також Законом України «Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями», який встановлює гарантії прав інвесторів із значними інвестиціями.

Гарантії прав інвесторів із значними інвестиціями полягають в наступному:

- держава гарантує стабільність умов провадження господарської діяльності під час реалізації інвестиційних

проектів із значними інвестиціями, що здійснюються на підставі спеціальних інвестиційних договорів, додержання прав і законних інтересів заявників та інвесторів із значними інвестиціями;

– держава гарантує виконання своїх зобов'язань щодо надання інвестору із значними інвестиціями державної підтримки у формах та обсязі, визначених законом та спеціальним інвестиційним договором;

– до прав та обов'язків інвестора із значними інвестиціями, визначених спеціальним інвестиційним договором, застосовується законодавство України, чинне на дату укладення спеціального інвестиційного договору (крім законодавства, що зменшує розмір податків чи зборів або скасовує їх, спрощує регулювання господарської діяльності, послаблює процедури державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, пом'якшує відповідальність інвестора із значними інвестиціями або в інший спосіб покращує становище інвестора із значними інвестиціями, що має застосовуватися з дня набрання чинності таким законодавством);

– господарську діяльність інвестора із значними інвестиціями під час реалізації інвестиційного проекту із значними інвестиціями може бути зупинено повністю або частково в порядку, передбаченому законом. З моменту усунення інвестором із значними інвестиціями умов, внаслідок яких його діяльність було зупинено повністю або частково, його діяльність підлягає відновленню у повному обсязі;

– у разі прийняття державними органами або органами місцевого самоврядування рішень, що порушують права інвестора із значними інвестиціями, збитки, заподіяні йому внаслідок прийняття таких рішень, підлягають відшкодуванню такими органами відповідно до закону [9].

Спеціальний інвестиційний договір регулюється правом України, якщо інше не передбачено таким договором. Сторони спеціального інвестиційного договору можуть вільно обирати механізм вирішення спорів, включаючи звернення до суду в Україні, медіацію, незобов'язуючу експертну оцінку, національний або міжнародний комерційний чи інвестиційний арбітраж, у тому числі арбітраж з місцезнаходженням за кордоном (якщо інвестор із значними інвестиціями є підприємством з іноземними інвестиціями у розумінні Закону України «Про режим іноземного

інвестування»), і процедурні правила вирішення спорів, крім випадків, передбачених законом [9].

10. Податкове, митне, валютне та банківське регулювання інвестиційної діяльності за участю іноземних інвесторів

Особливості оподаткування та митного регулювання інвестиційної діяльності за участю іноземних інвесторів визначаються Податковим кодексом України [14] та Митним кодексом України [15].

Так, у ст. 20 Закону України «Про режим іноземного інвестування» зазначається, що підприємства з іноземними інвестиціями сплачують податки відповідно до законодавства України. Згідно із ст. 18 Закону України «Про режим іноземного інвестування» оподаткування митом майна, що ввозиться в Україну як внесок іноземного інвестора до статутного капіталу підприємств з іноземними інвестиціями (крім товарів для реалізації або використання з метою, безпосередньо не пов'язаною з провадженням підприємницької діяльності), здійснюється у порядку, встановленому Митним кодексом України [2].

Слід зазначити, що митне оформлення товарів, що ввозяться в Україну як внесок іноземного інвестора до статутного капіталу підприємства з іноземними інвестиціями, здійснюється в першочерговому порядку (ст. 251 Митного кодексу України) [15; 26].

Товари (крім товарів для реалізації або використання з метою, безпосередньо не пов'язаною з провадженням підприємницької діяльності), що ввозяться на митну територію України на строк не менше трьох років іноземними інвесторами відповідно до Закону України «Про режим іноземного інвестування» з метою інвестування на підставі зареєстрованих договорів (контрактів) або як внесок іноземного інвестора до статутного капіталу підприємства з іноземними інвестиціями, звільняються від сплати ввізного мита. При відчуженні таких товарів раніше трьох років з часу зарахування їх на баланс ввізне мито сплачується на загальних підставах (ч. 2 ст. 287 Митного кодексу України) [15; 26].

До 1 січня 2018 року тимчасово звільнялися від оподаткування ввізним митом при ввезенні на митну територію України та поміщені в митний режим імпорту устаткування (обладнання) та комплектуючі вироби до нього, що ввозяться

суб'єктами господарювання виключно для реалізації інвестиційних проектів, схвалених відповідно до Закону України «Про стимулювання інвестиційної діяльності в пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць», за умови, що зазначені товари: а) не є підакцизними; б) виготовлені не більше трьох років до моменту державної реєстрації інвестиційного проекту і не були у використанні; в) не виробляються в Україні і не мають аналогів в Україні. Порядок ввезення, перелік та обсяги зазначених товарів з визначенням їх кодів згідно з УКТ ЗЕД затверджуються Кабінетом Міністрів України разом із схваленням кожного окремого інвестиційного проекту (пп. 10, п. 4 розділу XXI «Прикінцеві та перехідні положення» Митного кодексу України) [15].

Переходячи до аналізу валютного регулювання іноземного інвестування в Україні слід зазначити, що правові засади здійснення валютних операцій, валютного регулювання та валютного нагляду, права та обов'язки суб'єктів валютних операцій і уповноважених установ, відповідальність за порушення ними валютного законодавства. встановлюється Законом України «Про валюту і валютні операції» від 21 червня 2018 р. № 2473-VIII.

До валютних відносяться операції, що мають хоча б одну з таких ознак: а) операція, пов'язана з переходом права власності на валютні цінності та (або) права вимоги і пов'язаних з цим зобов'язань, предметом яких є валютні цінності, між резидентами, нерезидентами, а також резидентами і нерезидентами, крім операцій, що здійснюються між резидентами, якщо такими валютними цінностями є національна валюта; б) торгівля валютними цінностями; в) транскордонний переказ валютних цінностей та транскордонне переміщення валютних цінностей [16].

В законодавстві визначені гарантії свободи здійснення валютних операцій. Так, валютні операції здійснюються без обмежень відповідно до законодавства України, крім випадків, встановлених законами України, що регулюють відносини у сферах забезпечення національної безпеки, запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, або фінансуванню тероризму чи фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення, виконання взятих Україною зобов'язань за міжнародними договорами, згода на обов'язковість яких надана Верховною Радою України, а також

випадків запровадження Національним банком України відповідно до закону заходів захисту [16].

Свобода здійснення валютних операцій забезпечується шляхом дотримання принципів валютного регулювання, до яких відносяться:

- свобода здійснення валютних операцій (що передбачає право фізичних та юридичних осіб – резидентів укладати угоди з резидентами та (або) нерезидентами та виконувати зобов'язання, пов'язані з цими угодами, у національній валюті чи в іноземній валюті, у тому числі відкривати рахунки у фінансових установах інших країн; право фізичних та юридичних осіб – резидентів придбавати валютні цінності, активи за кордоном, переміщувати через митний кордон України валютні цінності; запровадження обмежень і заходів захисту виключно з підстав та у порядку, визначених законом, з метою забезпечення стабільності фінансової системи і рівноваги платіжного балансу України; недопущення неправомірного і необґрунтованого втручання держави у валютні операції);

- ризикоорієнтованість, прозорість, достатність та ефективність валютного регулювання (що реалізується шляхом спрямованості на забезпечення фінансової стабільності, економічного і соціального розвитку; відповідності заходів захисту, строків їх запровадження та обсягів, пов'язаних з ними валютних обмежень масштабам і структурі системних ризиків, що загрожують фінансовій стабільності; обґрунтованості запровадження та подовження строку дії заходів захисту; тимчасового характеру дії заходів захисту; підзвітності та публічності Національного банку України під час запровадження заходів захисту, подовження строку їх дії, оцінки результативності застосування заходів захисту; пріоритетності менш дискримінаційних інструментів валютного регулювання над більш дискримінаційними та пропорційності застосування таких інструментів; пріоритетності ринкових інструментів валютного регулювання над адміністративними);

- самостійність та ринковість валютного регулювання (що передбачає гнучкість валютного курсу; незалежність Національного банку України у формуванні та реалізації валютної і монетарної політики у межах, визначених законом) [16].

Важливо зазначити, що у сфері здійснення валютних операцій нерезиденти мають усі права, надані резидентам. Так, резиденти

з урахуванням обмежень, визначених Законом України «Про валюту і валютні операції» та іншими законами України, мають право відкривати рахунки в іноземних фінансових установах та здійснювати через такі рахунки валютні операції, а нерезиденти, відповідно, мають право відкривати рахунки в українських фінансових установах та здійснювати через такі рахунки валютні операції.

Усі розрахунки на території України проводяться виключно у гривні, крім розрахунків за операціями зі здійснення іноземних інвестицій та повернення іноземному інвестору прибутків, доходів (у тому числі дивідендів) та інших коштів, одержаних на законних підставах у результаті здійснення іноземних інвестицій, та інших випадків, передбачених законом [16].

Торгівля валютними цінностями здійснюється на валютному ринку України та на міжнародних валютних ринках. Положення про структуру валютного ринку України, умови та порядок торгівлі іноземною валютою та банківськими металами на валютному ринку України затверджено Постановою Правління Національного банку України від 02 січня 2019 р. № 1 [17].

Банки надають банківські та інші фінансові послуги, якщо вони є валютними операціями, на підставі банківської ліцензії. Небанківські фінансові установи здійснюють валютні операції на підставі ліцензії Національного банку України. Ліцензії Національного банку України на здійснення валютних операцій діють безстроково. Порядок видачі, переоформлення, зупинення, поновлення, відкликання (анулювання) ліцензій на здійснення валютних операцій встановлюється Національним банком України [17].

Інструкція про порядок відкриття і закриття рахунків клієнтів банків та кореспондентських рахунків банків – резидентів і нерезидентів затверджена Постановою Правління Національного банку України від 12 листопада 2003 р. № 492 [18].

Спори між іноземними інвесторами і державою з питань державного регулювання іноземних інвестицій та діяльності підприємств з іноземними інвестиціями підлягають розгляду в судах України, якщо інше не визначено міжнародними договорами України. Всі інші спори підлягають розгляду в судах України або за домовленістю сторін – у третейських судах, у тому числі за кордоном (ст. 26 Закону України «Про режим іноземного інвестування») [2; 25].

Висновок

Виходячи із вищезазначеного слід зробити висновок про те, що в Україні створена належна нормативно-правова база, яка визначає правовий механізм інвестиційної діяльності в Україні. Збільшення обсягів національних та іноземних інвестицій, спрямованих на розвиток економіки та соціальної сфери нашої держави, на пряму залежить від її ефективного використання. Нормативно-правова база у сфері податкового, митного та валютного регулювання інвестиційної діяльності надає вітчизняним та іноземним інвесторам досить зручні умови для здійснення інвестицій в Україні. При цьому постійну увагу слід звертати на ефективність правозастосування у цій доволі складній сфері економічних відносин.

Література:

1. Про інвестиційну діяльність : Закон України від 18.09.1991 р. № 1560-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1560-12#Text>
2. Про режим іноземного інвестування : Закон України від 19.03.1996 р. № 93/96-ВР. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/93/96-%D0%B2%D1%80#Text>
3. Про зовнішньоекономічну діяльність : Закон України від 16.04.1991 р. № 959-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/959-12#Text>
4. Про затвердження Порядку визначення продукції власного виробництва підприємств з іноземними інвестиціями : Постанова Кабінету Міністрів України від 05.09.1996 р. № 1061. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1061-96-%D0%BF#Text>
5. Про концесію : Закон України від 03.10.2019 р. № 155-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/155-20#Text>
6. Про затвердження Положення про порядок державної реєстрації договорів (контрактів) про спільну інвестиційну діяльність за участю іноземного інвестора : Постанова Кабінету Міністрів України від 30.01.1997 р. № 112. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/112-97-%D0%BF#Text>
7. Про загальні засади створення і функціонування спеціальних (вільних) економічних зон : Закон України від 13.10.1992 р. № 2673-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2673-12#Text>
8. Про захист іноземних інвестицій на Україні : Закон України від 10.09.1991 р. № 1540а-XII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1540%D0%B0-12#Text>

9. Про державну підтримку інвестиційних проектів із значними інвестиціями : Закон України від 17.12.2020 р. № 1116-IX. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1116-20#Text>

10. Лист Національного банку України від 10.02.2005 № 13-123/650-1224. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v1224500-05#Text>

11. Про стимулювання інвестиційної діяльності у пріоритетних галузях економіки з метою створення нових робочих місць : Закон України від 06.09.2012 р. № 5205-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5205-17#Text>

12. Про затвердження переліку пріоритетних галузей економіки : Розпорядження Кабінету Міністрів України від 14.08.2013 р. № 843-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/843-2013-%D1%80#Text>

13. Про затвердження Порядку відбору, схвалення і реєстрації інвестиційних проектів у пріоритетних галузях економіки та вимог до таких проектів : Постанова Кабінету Міністрів України від 14.08.2013 р. № 715. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/715-2013-%D0%BF#Text>

14. Податковий кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>

15. Митний кодекс України від 13.03.2012 р. № 4495-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4495-17#Text>

16. Про валюту і валютні операції : Закон України від 21.06.2018 р. № 2473-VIII. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2473-19#Text>

17. Про затвердження Положення про заходи захисту та визначення порядку здійснення окремих операцій в іноземній валюті : Постанова Правління Національного банку України від 02.01.2019 р. № 1. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0005500-19#Text>

18. Про затвердження Інструкції про порядок відкриття і закриття рахунків клієнтів банків та кореспондентських рахунків банків – резидентів і нерезидентів : Постанова Правління Національного банку України від 12.11.2003 р. № 492. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1172-03#Text>

19. Бобровська О. Ю. Публічне управління інвестиціями в умовах ринкових трансформацій : навч. посіб. / О. Ю. Бобровська, Т. О. Савостенко, А. Б. Кондрашихін. 2-ге вид., допов. Дніпро : ГРАНІ, 2018. 238 с.

20. Законодавство України в сфері іноземних інвестицій. URL: <https://osvita.ua/vnz/reports/law/10209/>

21. Потапова В. С. Гарантії та захист іноземних інвестицій у міжнародному приватному праві. URL: <http://er.dduvs.in.ua/bitstream/123456789/4107/1/48.pdf>

22. Державна підтримка великим інвесторам – не більше 30% від суми інвестицій. URL: <https://lexinform.com.ua/zakonodavstvo/derzhavna-pidtrymka-velykym-investoram-ne-bilshe-30-vid-sumy-investytsij/>

23. Липницька Є. О. Правовий статус підприємств з іноземними інвестиціями. URL: <https://abstracts.donnu.edu.ua/article/view/192>

24. Білоусов Є. М. Господарсько-правові засоби забезпечення економічної безпеки України. 12.00.04 «Господарське право; господарсько-процесуальне право». Автореферат дисертації на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук. Харків. 2019. URL: http://nauka.nlu.edu.ua/download/diss/Bilousov/a_Bilousov.pdf

25. Особливості судового захисту іноземних інвесторів в Україні. URL: <http://www.miripartnery.com/ua/osoblivosti-sudovogo-zaxistu-inozemnix-investoriv-v-ukra%20%D1%97ni/>

26. Лист Державної фіскальної служби України «Щодо оподаткування митними платежами майна, що ввозиться в Україну як внесок іноземного інвестора до статутного капіталу підприємства з іноземними інвестиціями» від 08.09.2015 р. № 19204/6/99-95-42-01-16-01. URL: <http://law.dt-kt.com/lyst-derzhavnoyi-fiskalnoyi-sluzhby-ukr-119/>

27. Хрімлі О. Державні гарантії як спосіб захисту прав інвесторів. URL: <http://www.pravoznavec.com.ua/period/article/50334/%CE>

28. Корнієнко А. А. Особливості правового регулювання іноземних інвестицій в Україні та за кордоном в умовах глобалізації світового господарства. URL: <http://ir.nmu.org.ua/bitstream/handle/123456789/146783/122-126.pdf>

29. Інвестування національної економіки : моногр. / [Федоренко В. Г., Денисенко М. П., Кириченко О. А., Воронкова Т. Є., Палиця С. В., Іткін О. Ф.]; за ред. В. Г. Федоренка, М. П. Денисенка. К. : ІПК ДСЗУ, 2011. 296 с.